

Prei oogsten op Thedingsweert

DEEL V IN DE REEKS "VERBREDING IN DE LANDBOUW"

Zorglandbouw heeft toekomst

Toenemende erkenning voor de waarde van het werken met planten en dieren

Zorglandbouw ontwikkelt zich in een rap tempo in Nederland. Het aantal zorgboerderijen groeit en is gestegen tot meer dan 400. Waren het eerst vooral mensen met een verstandelijke beperking die een plek vonden op de boerderij, nu vind je er ook mensen met een psychische of psychiatrische problematiek. Is de boerderij voor deze mensen een goede plek? En welke eigenschappen van de boerderij zijn belangrijk?

Mensen met burn out, ouderen, (probleem)jongeren, mensen met een verslavingsproblematiek, ex-gedetineerden, asielzoekers en vrijwilligers ervaren dat het prettig is regelmatig met de handen in de aarde te wroeten. Mensen komen op de boerderij voor dagbesteding, leer-werk trajecten, therapie of ze wonen er. Zorgboeren noemen vaak de noodzakelijke en aansprekende werkzaamheden, zoals het werken met planten en dieren (een levende omgeving), de structuur die de boerderij biedt, de ruimte, de variatie in werkzaamheden als gezonde eigenschappen. Zorgboeren geven aan dat een boerderij anders is dan een zorginstelling. Dit uit zich in de niet medische sfeer. De boerderij is het gewone leven, je bent er onderdeel van een kleine sociale werk- en leefgemeenschap. Uit een analyse van diverse theorieën uit de psychologie, pedagogiek en arbeidsrehabilitatie blijkt dat mensen zich gezonder voelen en zich beter ontwikkelen als ze voldoende veiligheid, voldoende uitdaging en een gevoel van verbondenheid ervaren. Uit verschillende onderzoeken is bekeken wat de betekenis is van dieren en planten voor cliënten en hoe ze bijdragen aan veiligheid, uitdaging en verbinding. Daarnaast is bekeken of het belangrijk is dat een zorgboerderij een bedrijfsmatige sfeer heeft.

Werken met dieren

Het bijzondere van dieren is dat ze lijken op mensen, dat ze een heel direct appèl op je doen en dat je er makkelijk een band mee krijgt. Dieren nodigen uit tot verzorgen en prikkelen je zintuigen. Sociale processen in een groep dieren zijn herkenbaar voor cliënten. Zorgboeren noemen als voorbeeld een cliënt die zich identificeert met de koe die het laagst in rangorde is in de groep en weg gestoten wordt als de koeien gevoerd worden. Voor cliënten die negatieve ervaringen hebben in het contact met andere mensen zijn dieren soms een goede ingang om weer contacten op te bouwen: "Tegen dieren kun je je verhaal kwijt zonder dat er achter je rug om over je gerod-

deld wordt of dat er over je geoordeeld wordt," aldus verschillende cliënten. Door het aaien, knuffelen of het geven van de fles kunnen verbondenheid, intimiteit en warmte ervaren worden. Er zijn grote verschillen tussen dieren. Dat blijkt bijv. al uit de verschillen tussen koeien en geiten. Een koe wordt ervaren als een dier met een zekere rust om zich heen. De ervaring is dat de rustgevende uitwerking van koeien met name goed is voor drukke kinderen met bijv. ADHD. Een zorgboer vertelde het verhaal dat één van de kinderen naast de koe in slaap was gevallen. De warmte van een koe kan veel veiligheid bieden. Anderzijds vraagt het ook veel moed om zo'n groot dier te verzorgen en b.v. van de wei naar de stal te brengen. Voor veel mensen zijn geiten minder bedreigend dan koeien omdat ze een stuk kleiner zijn. Maar geiten stralen veel minder rust uit en kunnen behoorlijk eigenzinnig, springerig en onvoorspelbaar zijn. Mensen die snel geïrriteerd zijn kunnen vaak niet met geiten omgaan.

Werken met planten

Voor veel cliënten is het werken met planten veiliger dan het werken met landbouwhuisdieren. Planten doen een minder direct appèl op je dan dieren. Bij het werken met planten ervaar je heel duidelijk het ritme van de seizoenen. Er is een vast ritme van zaaien, verzorgen en oogsten. Je leert vertrouwen, loslaten en vooruitkijken. Als je een zaadje in de grond stopt dan moet je maar afwachten of er iets opkomt. Je kunt er niets van zien en er niets aan doen. Ook het werken met planten is heel divers. Je hebt de beslotenheid en geuren en kleuren van de kruiden- of bloementuin, de beslotenheid en warmte van de kas, de openheid en de weersinvloeden van de vollegrondsgroente-teelt en de meerjarige gewassen. Er is veel nauwkeurig werk zoals verspenen van plantjes, wieden en schoffelen en fysieker werk zoals spitten. Net als bij het werken met dieren kun je bij het werken met planten veel leren van de parallellen met je eigen levensproces-sen. Zo is de compostering een proces

waar afgestorven plantenresten gaan broeien en worden omgevormd tot voedsel voor nieuw leven. Je kunt het zien als rottigheid in je eigen leven die moet verteren voordat er weer iets nieuws kan groeien. Bij het snoeien gaat het erom nieuwe bloei en evenwichtige groei te krijgen. Dit heb je soms ook in je eigen leven nodig.

Startsubsidies zijn vaak te regelen via de provincie. Betaling voor de begeleiding die geboden wordt: of d.m.v. persoonsgebonden budget (PGB), of eigen AWBZ erkenning (rechtstreekse betaling via zorgkantoor) of contract met zorginstelling. Voor de inzet van mensen met een arbeidshandicap zijn ook speciale subsidies mogelijk.

Zorgboeren geven veel praktijkvoorbeelden waarbij ze werkzaamheden met dieren en planten gebruiken om bepaalde doelen te halen. Enkele voorbeelden zijn:

Bedrijfsmatig karakter

Uit interviews blijkt dat veel cliënten een bedrijfsmatige sfeer op de boerderij belangrijk vinden. Ze vinden het belangrijk dat er een echte boer is met kennis van zaken en dat ze zinvol werk doen. Een 'echte boer' is trots op zijn bedrijf en streeft naar een kwaliteitsproduct. Dit wordt overgebracht op de cliënt die daardoor verbondenheid krijgt met het bedrijf en zich ook een beetje boer voelt. Door hun kennis, betrokkenheid en ondernemerschap slagen deze 'echte boeren' er vaak beter in aanpassingen te maken die cliënten in staat stellen in de bedrijfsvoering mee te werken dan begeleiders op een instellingsboerderij. Door het directe contact met klanten krijgen cliënten ook de waardering voor het werk dat ze doen. Het advies aan zorgboeren is ►

Het advies aan zorgboeren is om voldoende aandacht te houden voor de agrarische kwaliteitsproductie.

Doel	Bijpassende werkzaamheden
Ontwikkelen van tijdsbesef:	Cyclus van gewas meemaken; van zaaien tot oogsten
Verantwoordelijkheid nemen:	Verzorgen van dieren waar je affiniteit mee hebt
In beweging komen:	's Ochtends de varkens voeren (een oorverdovend gekrijs)
Aarden, lichamelijk moe worden:	Stal uitmesten, spitten

om voldoende aandacht te houden voor de agrarische kwaliteitsproductie.

Rond de steden

Opvallend is dat de meeste zorgboerderijen zich bevinden op het platteland op vrij grote afstand van de stedelijke gebieden. De vraag naar opvang en zorg vanuit nieuwe doelgroepen is juist het grootst in de stedelijke gebieden. Steeds meer zorg- en welzijnsinstellingen in de stad ontdekken de waarde van het werken in het groen of op een landbouwbedrijf voor hun doelgroep. Er wordt gezocht naar landbouwvoorzieningen zowel in de stad als rond de stad. Het NIDO (Nationaal Initiatief Duurzame Ontwik-

KOSTEN/OPBRENGSTEN

De benodigde investeringen zijn afhankelijk van de opzet van de zorgboerderij. Als er een kantine en extra sanitaire voorzieningen nodig zijn, dan kan het oplopen tot €50.000. Als er slechts een paar cliënten komen, dan kan het beperkt blijven tot maximaal €5000 voor wat overalls, laarzen etc.

De vergoeding bedraagt gemiddeld €30-50 per cliënt per dag. Er is de volgende vuistregel: (dit is op basis van interviews bij 3 typen zorgboerderijen.)

Aantal deelnemers	1 - 3	4 - 6	7 - 15
Aantal dagen per week	3	5	5
Investeringen	1000 - 5000	30.000	50.000 - 150.000
Opbrengsten per jaar	<15.000	40.000	45.000 - 120.000

OPLEIDINGEN

Er zijn nu geen diploma's of specifieke vereisten voor een zorgboer. Het Steunpunt Landbouw en Zorg heeft een handboek uitgegeven met alle mogelijke info over financiën opleidingen, vereiste vaardigheden etc., zie www.landbouwzorg.nl. Dit Steunpunt is tevens bezig met de certificering van de sector.

Er zijn diverse cursussen via LTO en AOC 's. Na de zomer start een opleiding voor bedrijfsleiders op zorgboerderijen in Dronten (Groenhorstcollege).

keling) programma 'Landbouw en Groen voor een gezonde samenleving' sluit hierbij aan en heeft als doel landbouw en groen in en rond de stad zo optimaal mogelijk te laten bijdragen aan het welbevinden van de stedelijke bevolking. Het programma heeft verschillende voorbeelden waar mensen met burn out, psychiatrische- of verslavingsachtergrond een goede plek vinden op een stadsboerderij, wijk-tuin, volkstuin of in het landschaps- en natuurbeheer. Helaas zijn er in de onmiddellijke nabijheid van grote steden vaak maar weinig boeren te vinden die landbouw en zorg willen combineren. Voor nieuwe groene ondernemers liggen er kansen samenwerkingsverbanden aan te gaan met de stadsboerderijen, wijk- en volkstuinen en natuur- en landschapsorganisaties. Zo kunnen landbouw in de stad en rond de stad met elkaar verbonden worden.

Voor boeren rond de steden liggen ook veel kansen om landbouw en zorg te koppelen met recreatie, educatie, natuur- en landschapsbeheer en het produceren van (biologische) streekproducten. Stadsbewoners hebben behoefte aan toegankelijk groen rond de stad om er te wandelen en te fietsen. Er is toenemende interesse in streekproducten en directe boer-consument verbanden en diverse steden hebben financiën beschikbaar om hun ommeland open en groen te houden en een nieuwe landbouw te ondersteunen. De combinatie van landbouw en zorg met andere functies zoals recreatie en educatie is niet alleen vanuit financieel oogpunt interessant, maar ook omdat het de diversiteit van werkzaamheden voor cliënten vergroot. Last but not least, het zorgt ervoor dat de samenleving als het ware op de boerderij komt,

waardoor cliënten makkelijker kunnen integreren. Zo wordt ook zichtbaar wat deze nieuwe landbouw te bieden heeft.

Samenwerking

Om de kansen rond steden te realiseren is het noodzakelijk dat boeren op regionaal niveau onderling samenwerken en dat ze duurzame relaties opbouwen met de vragende partijen. Dan kan er op regionaal niveau een pakket van diensten en producten worden geleverd dat aansluit bij de diverse vragen van de heterogene stedelijke bevolking. Een inspirerend initiatief om stedelijke vragen en aanbod van het ommeland op gebied van zorg, educatie, recreatie en streekproducten te koppelen is bijv. de Groene Hoed tussen Amsterdam en Purmerend. Boeren van de Groene Hoed werken samen op gebied van recreatie, zorg, streekproducten en natuur- en landschapsbeheer. Ze hebben samenwerkingsverbanden met diverse zorginstellingen en restaurants in Amsterdam en Purmerend en plannen voor een groot plattelandscentrum in Purmerend. Er ligt een grote uitdaging om de komende jaren de relaties tussen stad en ommeland te herstellen en de stedelijke inwoners te laten ervaren welke kwaliteiten het boerenbedrijf en het ommeland te bieden heeft. Hier liggen met name ook kansen voor de biologische landbouwsector. ■

MEER INFORMATIE

- Over het NIDO programma: www.landbouwgroengezond.nl
- www.landbouwzorg.nl
- www.zorgboeren.nl
- jan.hassink@wur.nl
- Ekoland 7/8 2002